

VAIKŲ GROBIMO EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBĖSE NARĖSE ATVEJ AIS TAIKOMOS TEISMINGUMO NUSTATYMO TAISYKLĖS

Kristina Pranevičienė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-00117 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 61 70
El. paštas: kristina.praneviciene@gmail.com

Straipsnyje analizuojamos vaikų grobimo Europos Sąjungos valstybėse narėse atvejais taikomos teisingumo nustatymo taisyklės, įtvirtintos 2003 m. lapkričio 27 d. Europos Tarybos reglamente (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo (sutrumpintai vadinamas Reglamentu Briuselis IIa arba Briuselis IIbis), taip pat Reglamente Briuselis IIa ir 1980 m. Hagos konvencijos „Dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų“ bei šiuos tarptautinės teisės aktus įgyvendinančio 2008 m. lapkričio 13 d. Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios pagrobtų vaikų grąžinimą bei praktinės jų taikymo problemos.

The article analyses the rules of jurisdiction in the cases of child abduction within the Member States of the European Union, which are established in Regulation of 27 November 2003 (EC) No 2201/2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgement in matrimonial matters and the matters of parental responsibility (abbreviated as Regulation Brussels IIa or Brussels IIbis), as well as the provisions of Regulation Brussels IIa, 1980 Hague Convention on International Child Abduction and 13 November 2008 Law of the Republic of Lithuania, implementing the acts of European Union and international law, regulating civil process, implementing those instruments of international law, regulating the return of abducted children and practical problems of their application.

Įvadas

Dėl sparčiai didėjančio mišrių santuokų Europos Sąjungoje skaičiaus, kuris suponuoja ir didėjančių besiskiriančių tokių porų skaičių, situacijų, kai vienas iš buvusių sutuoktinių nusprendžia grįžti į savo tėvynę ar persikelti į kitą Europos Sąjungos valstybę narę, nei ta, kurioje anksčiau gyveno sutuoktiniai, vis daugėja. Visa tai lemia, kad daugėja ir vaikų grobimo atvejų Europos Bendrijos viduje. Mūsų valstybė

taip pat nėra išimtis: kaip teigiama Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pranešime, pastaruosius kelerius metus daugiausia vaikų išvežama iš Lietuvos į Jungtinę Karalystę ir Italiją, iš šių šalių taip pat daugiausiai vaikų neteisėtai išvežama į Lietuvą ir / ar laikoma joje [20]. Vienašališkas neteisėtas vaiko išvežimas ar negrąžinimas pažeidžia vaiko teises bet kuriuo atveju – nesvarbu, tai atlieka vaiko motina ar tėvas. Nors visuomenėje dažnai

pasitaiko atvejų, kai tam tikros socialinės grupės labiau palaiko „pagrobėją“ motiną, o kai kuriais atvejais – ir tėvą, jokie dvigubi standartai negali būti taikomi. Europos Sąjungoje vaikų grobimo klausimus reglamentuoja Briuselis IIa reglamentas (toliau – Reglamentas), tačiau atsižvelgiant į tai, kad visos Europos Sąjungos valstybės narės yra ratifikavusios 1980 m. Hagos konvenciją „Dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų“ (toliau – Hagos konvencija), kartu su Reglamentu tarptautinio vaikų grobimo bylose taikoma ir Hagos konvencija. Pažymėtina, kad Europos Sąjungos institucijos ne tik pripažino, kad šios konvencijos nuostatų, reglamentuojančių tarptautinį vaikų grobimą, nėra reikalo tobulinti, bet ir įtvirtino šios konvencijos taikymą Europos Sąjungos teisei sistemai [14]. Vis dėlto, įsigaliojus Reglamentui Briuselis IIa, jo nuostatos turi viršenybę prieš Hagos konvencijos nuostatas, kartu taikant šiuos teisės aktus Europos Sąjungos valstybėse narėse (Reglamento 60 str.).

Lietuvos Respublikoje šiems teisės aktams įgyvendinti Lietuvos Respublikos Seimas 2008 m. lapkričio 13 d. priėmė Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymą, kuriam įsigaliojus neteko galios Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 347/2000, įgyvendinimo. Lietuvoje šiuos teisės aktus ir jų taikymo problemas analizavo profesorius V. Nekrošius [17]. Hagos konvencijos

nuostatas nagrinėjo profesorius V. Mikelėnas [16]. V. Vėbraitė straipsnyje analizavo Reglamento Briuselis IIa taikymo ribas [23]. Vis dėlto išsamios mokslinės analizės vaikų grobimo Europos Sąjungoje klausimu Lietuvos teisės doktrinoje vis dar stinga. Tą patvirtina ne tik pastarųjų kelerių metų rezonansinės bylos, bet ir ypatingos svarbos vaiko teisių bei interesų apsaugos poreikis. Siekiant pateikti „vaiko grobimo“ sąvoką, identifikuoti problemas, kylančias nustatant vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą, taikant laikinąsias apsaugos priemones bei vykdamas sprendimus dėl vaiko grąžinimo, taip pat įvardyti Lietuvos teisės aktų trūkumus (jei tokių yra) ir tobulinimo galimybes, straipsnyje aptariamos pagrindinės problemos, kylančios vaiko grąžinimo bylose, analizuojama ne tik pagrindiniai tyrimo šaltiniai (Reglamentas, Hagos konvencija, ETT praktika, Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas), bet ir teisės doktrinos pozicijos [14–18] šiuo klausimu, pasitelkiant daugiausia lyginamąjį, sisteminę analizę, lingvistinį ir teleologinį metodus.

Vaiko grobimo sąvoka Europos Sąjungos teisėje

Analizuojant, kas yra laikoma vaiko grobimu (angl. *child abduction*), svarbu pabrėžti, jog tiek Reglamentas, tiek Hagos konvencija analogiškai reglamentuoja neteisėto išvežimo ir laikymo (negrąžinimo) sąvokas. Nors Reglamente neteisėto laikymo sąvoka verčiama į lietuvių kalbą „neteisėtas negrąžinimas“, tačiau tiek Reglamente, tiek Hagos konvencijoje anglų kalba vartojamos sąvokos (angl. *wrongful removal*

or retention) visiškai sutampa ir reiškia tą patį. Atkreiptinas dėmesys tik į vienintelį skirtumą: Reglamento nuostatos papildo Hagos konvencijoje įtvirtintą vaikų grobimo sąvoką tuo, jog globos teisėmis turi būti naudojamos drauge, kai vienas tėvų teisių turėtojas negali spręsti dėl vaiko gyvenamosios vietos be kito tėvų teisių turėtojo sutikimo. Taigi vaiko grobimu Bendrijos teisėje laikytinas vaiko išvežimas ar laikymas (negražinimas), kai tuo pažeidžiamos globos teisės, įgytos teismo sprendimu, įstatymų nustatyta tvarka ar juridinę galią turinčiu susitarimu pagal valstybės narės, kurioje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta iki jo išvežimo ar negražinimo, ir jei išvežimo ar negražinimo metu globos teisėmis buvo faktiškai naudojamos drauge, ar jų su niekuo nesidalijant, arba jomis taip būtų naudojamos turint tikslą išvežti ar negražinti. Globos įgyvendinimas kartu apima atvejus, kai pagal teismo sprendimą ar įstatymų nustatyta tvarka vienas tėvų pareigų turėtojas negali spręsti dėl vaiko gyvenamosios vietos be kito tėvų pareigų turėtojo sutikimo. Tokia nauja Reglamente įtvirtinta taisyklė atitinka vyraujančią teismų praktiką taikant 1980 m. Hagos konvenciją ir yra ypač naudinga kontinentinės teisės tradicijos teisėjams ir advokatams, kurie yra įpratę taikyti teisę vien remdamiesi statutinės teisės tekstais [15].

Reglamente nenumatoma jokios specialios procedūros, kuria vaiko išvežimas ar negražinimas būtų pripažįstamas neteisėtu. O vadovaujantis Hagos konvencijos 15 straipsniu, prieš nurodydama gražinti vaiką, teismo ar administracinė institucija gali pareikalauti, kad pareiškėjas iš vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės

institucijų gautų sprendimą ar kitą patvirtinimą, jog vaiko išvežimas ar laikymas (negražinimas) buvo neteisėtas, jei toje valstybėje tokį nutarimą ar sprendimą galima gauti. Taigi ir taikant Reglamentą toks nutarimas ar sprendimas, jei jį įmanoma gauti, turi būti pateikiamas.

Teisingumo nustatymas vaikų grobimo byloje

Pirminis klausimas, kurį tenka spręsti teismui, gavusiam prašymą dėl pagrobto vaiko gražinimo – jurisdikcijos, arba teisingumo, nustatymas. Vaikų grobimo atvejais bendroji taisyklė, kurią įtvirtina Reglamentas, nustato, kad vaiką neteisėtai išvežus ar negražinus, valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negražinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismai išlaiko savo jurisdikciją iki tol, kol vaikas įgyja nuolatinę gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje. Akivaizdu, jog vaikas gali įgyti naują nuolatinę gyvenamąją vietą net ir tuo atveju, kai išvežamas į kitą valstybę narę neteisėtai, tai yra pagrobiamas. Tačiau pagrobus vaiką, jo nuolatinė gyvenamoji vieta savaime nepasikeičia. Tokiomis Reglamente nuostatomis siekiama atgrasyti tėvus nuo vaikų grobimo Europos Sąjungos viduje. Naujosios vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės narės teismo jurisdikcijai atsirasti yra būtinas ne tik vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos pasikeitimas, bet ir dar dvi alternatyvios sąlygos:

- 1) vaiko išvežimui ar negražinimui tylėdamas turi pritarti kiekvienas globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija; arba
- 2) vaikas toje kitoje valstybėje narėje gyvena bent vienerius metus nuo to, kai

globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija sužinojo arba turėjo sužinoti apie vaiko buvimo vietą, ir vaikas susigyvena su nauja aplinka, ir, be to, įvykdoma bent viena iš šių sąlygų:

- a) per vienerius metus nuo to, kai globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija sužinojo arba turėjo sužinoti apie vaiko buvimo vietą, valstybės narės, į kurią vaikas buvo išvežtas ar yra laikomas, kompetentingoms valdžios institucijoms nebuvo pateiktas prašymas jį grąžinti;
- b) globos teisių turėtojo prašymas grąžinti vaiką buvo atsiimtas ir per minėtą vienerių metų laikotarpį nebuvo pateiktas naujas prašymas;
- c) byla valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negražinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teisme buvo užbaigta pagal Reglamento 11 straipsnio 7 dalį (valstybės narės, kurioje vaikas įgijo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismui priėmus nutartį dėl vaiko negražinimo, valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negražinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismas per trijų mėnesių terminą nuo pranešimo šalims teikti jam teikimus, kad teismas galėtų apsvarstyti vaiko globos klausimą, negavo jokių teikimų ir byla užbaigė);
- d) valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negražinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismai priėmė sprendimą dėl globos, nereikalaujantį vaiką grąžinti.

Analizuojant Reglamento nuostatas matyti, kad pagrindinis kriterijus, kuriuo

remiantis nustatomas bylos teisingumas sprendžiant bylas dėl tėvų pareigų – vaiko nuolatinė (įprastinė) gyvenamoji vieta. Deja, Reglamente nepateikiamas šios sąvokos apibrėžimas, o tai reiškia, jog kiekvienu konkrečiu atveju teisėjas, sprenddamas bylos teisingumo nustatymo klausimą, turi išsiaiškinti visas faktines aplinkybes ir nustatyti, kurioje valstybėje narėje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta. Nesant unifikuoto apibrėžimo, atsiranda erdvės skirtingiems aiškinimams ir galimoms manipuliacijoms. Vis dėlto nuolatinės gyvenamosios vietos sąvoka yra autonominio aiškinimo dalykas, todėl visose Europos Sąjungos valstybėse narėse turi būti aiškinama vienodai. Nepaisant to, valstybių narių teismai, nustatydami vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą, dažnai daro klaidų.

Visų pirma, kelia abejonių termino *habitual residence* vertimo į lietuvių kalbą tikslumas. Reglamento tekste ši sąvoka verčiama „nuolatinė gyvenamoji vieta“. Analogiškas yra ir 1980 m. Hagos konvencijoje originalo kalba vartojamo termino *habitual residence* vertimas į lietuvių kalbą. Vargu ar galima sutikti, jog *habitual residence* terminas atitinka vaiko „nuolatinės gyvenamosios vietos“ terminą Lietuvos teisinėje sistemoje. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.12 straipsniu, sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“ rodo asmens teisinį santykį su valstybe ir atitinka anglišką terminą *domicile*. O terminą *habitual residence* būtų tiksliau versti į lietuvių kalbą „įprastinė“ ar „pagrindinė gyvenamoji vieta“ [16]. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, jog sąvokos *habitual residence* vertimas į lietuvių kalbą „nuolatinė gyvenamoji vieta“ yra prigijęs Lietuvos teisinėje

sistemoje, o autentiško tarptautinių teisės aktų vertimo keitimasis vargu ar padėtų išvengti šios sąvokos aiškinimo klaidų, vertėtų daugiau dėmesio skirti tinkamai nustatyti kriterijus, apibūdinančius vaiko „nuolatinę gyvenamąją vietą“. Kaip pabrėžiama Praktiniame Reglamente Briuselis IIa taikymo vadove, termino reikšmė turi būti aiškinama pagal Reglamento tikslus ir siekius, ir tai nėra susiję su nuolatinės gyvenamosios vietos sąvoka pagal nacionalinę teisę, bet su autonomiškai Bendrijos teisėje vartojama sąvoka [9]. Prie sąvokos aiškinimo vienodinimo užtikrinimo ypač galėtų prisidėti teismų praktika (pirmiausia Europos Bendrijų Teisingumo Teismo) ir teisės doktrina – pagrindiniai teisės vystymo ir tobulinimo pagalbininkai.

Europos Bendrijų Teisingumo Teismas (toliau – ETT) savo praktikoje yra suformulavęs pagrindinius kriterijus, kuriais remiantis nustatoma vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta. Vienas iš svarbiausių aspektų, kaip pažymėjo ETT, yra tas, jog ETT praktika, susijusi su gyvenamosios vietos sąvoka, kai ši sąvoka vartojama kitose Europos Sąjungos teisės srityse, negali būti tiesiogiai pritaikyta vertinant vaikų nuolatinę gyvenamąją vietą pagal Reglamento Briuselis IIa 8 straipsnio 1 dalį. Vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta turi būti nustatoma remiantis visomis kiekvienam konkrečiam atvejui būdingomis faktinėmis aplinkybėmis [10]. ETT išvardijo tokius kriterijus, padėsiančius nagrinėjančiam bylą teismui nustatyti vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą valstybėje narėje: 1) trukmė; 2) reguliarumas; 3) persikėlimo į valstybę narę priežastys ir aplinkybės; 4) šeiminiai ryšiai toje valstybėje narėje; 5) vaiko tauty-

bė; 6) mokyklos lankymas; 7) kalbos žinios; 8) socialiniai ryšiai [10].

Svarbu atkreipti dėmesį, kad vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta nustatoma tuo momentu, kai iškeliami byla. Pagal Reglamento 16 straipsnį, byla teisme laikoma iškelta tada, kai teismui pateikiamas atitinkamas bylos iškėlimo ar lygiavertis dokumentas, tačiau tik tuo atveju, jeigu pareiškėjas ėmėsi nustatyti priemonių, kad minėtas dokumentas būtų įteiktas atsakovui; arba jeigu minėtas dokumentas turi būti įteiktas prieš pateikiant jį teismui, kai jį gauna už įteikimą atsakinga institucija, tačiau tik tuo atveju, jeigu pareiškėjas ėmėsi nustatyti priemonių, kad minėtas dokumentas būtų pateiktas teismui.

Atsižvelgiant į Reglamento nuostatas ir ETT suformuluotus kriterijus būtų galima pateikti tokį vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje apibrėžimą – *tai vieta, kurioje vaikas faktiškai gyvena, nustatoma bylos iškėlimo momentu kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į tam tikras faktines aplinkybes ar jų visumą: vaiko gyvenimo toje vietoje trukmę, reguliarumą, persikėlimo į ją priežastis ir aplinkybes, šeiminius ir socialinius ryšius, vaiko tautybę bei kalbos žinias, taip pat mokyklos ar ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankymo vietą.*

Vaiko sąvoka

Reglamente Briuselis IIa apskritai nepateikiama vaiko sąvoka ir nepaaiškinama, iki kokio amžiaus asmuo yra laikomas „vaiku“, todėl ši sąvoka taip pat turėtų būti laikoma autonominio Europos Sąjungos teisės aiškinimo dalyku. Analizuojant tarptautinius dokumentus, akivaizdu, kad daugelis

jų vaiku pripažįsta asmenį, nesulaukusį 18 metų. 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 straipsnyje įtvirtinama, kad vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. 1996 m. Hagos konvencijos „Dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje“ 2 straipsnyje nustatyta, kad konvencija taikoma vaikams nuo jų gimimo momento, iki jiems sukanka 18 metų. Teisės doktrinoje išsakoma nuomonė, jog taikant Reglamentą, tinkamiausia būtų perimti neįsigaliojusios 1998 m. gegužės 28 d. konvencijos „Dėl jurisdikcijos bei teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo šeimos bylose“ 2 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, jog pilnamečiu asmuo yra laikomas nuo 18 metų. Deja, ši nuostata Reglamente nėra įtvirtinta, todėl kiekvienu atveju sprendžiant, ar asmuo yra laikomas vaiku, reikia vadovautis atitinkamos valstybės narės *lex fori* [17]. Vis dėlto kitaip turėtų būti vaikų grobimo atvejais. 1980 m. Hagos konvencijos 4 straipsnyje nurodoma, jog konvencija nebetaikoma, kai vaikui sukanka 16 metų. Atsižvelgiant į tai, kad Reglamento 11 straipsnis taikomas procesams, pradėtiems remiantis 1980 m. Hagos konvencija, kuri nebetaikoma, kai vaikui sukanka 16 metų, Reglamento nuostatos dėl vaikų grobimo taip pat turėtų būti taikomos tik vaikams iki 16 metų.

Vaiko gražinimas

Vienas iš pagrindinių Reglamento ypatumų, palyginti su anksčiau galiojusiu Reglamentu Briuselis II (Nr. 1347/2000), – jo taikymo

valstybėse narėse viršenybė prieš 1980 m. Hagos konvenciją ir naujai reglamentuojami jurisdikcijos vaikų grobimo atvejais bei vaikų gražinimo aspektai. Kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės laikėsi pozicijos, kad Europos Sąjungos institucijų veiksmai pagrobtų ar neteisėtai laikomų vaikų gražinimo reglamentavimo srityje buvo nereikalingi, nes visos Europos Sąjungos valstybės narės ir taip yra ratifikavusios 1980 m. Hagos konvenciją, tačiau būta ir priešingų pozicijų, argumentuojant, jog šioje konvencijoje numatytos išimtys neretai sudarydavo prielaidas nesažiningai jomis pasinaudoti įteisinant vaiko buvimą kitoje valstybėje nei ankstesnė vaiko gyvenamoji vieta [18]. Galiausiai prieita prie išvados, kad reglamentuoti pagrobtų vaikų gražinimo bylų nagrinėjimą Europos Sąjungos mastu yra reikalinga. Nors valstybių narių santykiams ir toliau taikoma 1980 m. Hagos konvencija, tačiau ją Reglamentas Briuselis IIa papildė tam tikromis nuostatomis, kurios taikomos valstybėms narėms vaikų grobimo atvejais. Reglamento taisyklės turi viršenybę prieš Hagos konvencijos taisykles valstybių narių tarpusavio santykiams bylose, kurioms taikomas Reglamentas (išskyrus Daniją, kuriai Reglamentas netaikomas). Reglamentu siekta ne tik atgrasyti tėvus nuo vaikų grobimo, bet ir, jei taip jau atsitinka, užtikrinti skubų vaiko gražinimą į jo kilmės valstybę narę [9]. Kaip nurodoma Reglamento preambulės 17 punkte, valstybės narės, į kurią arba kurioje vaikas buvo neteisėtai išvežtas ar negražintas, teismai turėtų galėti pasipriešinti jo gražinimui konkrečiais tinkamai pateisinamais atvejais, tačiau toks sprendimas galėtų būti pakeičiamas paskesniu vaiko nuolatinės gy-

venamosios vietos iki pagrobimo valstybės narės teismo sprendimu.

Reglamentas Briuselis IIa naujai reglamentuoja vaikų gražinimo klausimą, kuris anksčiau buvo paliktas tik 1980 m. Hagos konvencijos reguliavimo sričiai. Kaip jau minėta, bendroji jurisdikcijos nustatymo taisyklė, kurią įtvirtina Reglamentas ir kuri turėtų atgrasyti tėvus nuo vaikų grobimo Europos Sąjungoje, nustato, kad, vaiką neteisėtai išvežus ar negražinus, valstybės narės, kurioje vaikas neteisėto išvežimo ar negražinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismai išlaiko savo jurisdikciją tol, kol vaikas įgyja nuolatinę gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje ir nustatoma bent viena iš griežtų, Reglamento 10 straipsnyje nurodomų sąlygų. Todėl dažniausiai pasitaikantys atvejai yra tokie, kad valstybės narės, į kurią vaikas neteisėtai išvežtas ar iš kurios yra neteisėtai negražinamas, teismas turi spręsti ne pagrindinį klausimą (dėl tėvų pareigų vykdymo, globos ar pan.), nes šio klausimo sprendimo kompetenciją dažniausiai išlaikys vaiko pradinės nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės narės (kilmės valstybės narės) teismas, tačiau tik vaiko gražinimo klausimą.

Tais atvejais, kai globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija prašo valstybės narės teismo, vadovaujantis 1980 m. Hagos konvencija, priimti sprendimą sugrąžinti neteisėtai išvežtą ar kitoje nei jis nuolat gyvena valstybėje narėje laikomą vaiką, bus taikomos Reglamento 11 straipsnio 2–8 dalys. Teismas, gavęs tokį prašymą, pirmiausia turi išsiaiškinti, ar vaikas yra neteisėtai išvežtas arba negražinamas (t. y. pagrobtas), kaip tai apibūdina jau minėtos Reglamento nuostatos. Jei vaikas yra išvež-

tas į kitą Europos Sąjungos valstybę narę teisėtai ar yra teisėtai iš jos negražinamas (pavyzdžiui, galiojant tėvų susitarimui), teismas neturės jurisdikcijos nagrinėti bylą pagal Reglamento 10 ir 11 straipsnius. Tokiu atveju teismo jurisdikcija galės būti nustatoma pagal Reglamento 9 straipsnį.

Lietuvoje neteisėtai išvežto ar kitoje negu jis nuolat gyveno Europos Sąjungos valstybėje narėje laikomo vaiko gražinimo bylos nagrinėjamos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) XXXIX skyriuje nustatyta tvarka tiek, kiek Reglamentas Briuselis IIa, Hagos konvencija ar Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas (toliau – ir Įstatymas) nenustato specialių taisyklių.

1980 m. Hagos konvencijos taikymą papildančios Reglamento nuostatos numato, jog teismas, kuriam pateikiamas prašymas dėl vaiko gražinimo, tokį prašymą turi nagrinėti kuo skubiau – taikdamas skubiausias procedūras, kurias leidžia nacionalinė teisė – ir sprendimą turi priimti ne vėliau nei per šešias savaites nuo pareiškimo dėl vaiko gražinimo pateikimo, išskyrus išimtinus atvejus, kai tam tikros ekstraordinarios aplinkybės neleidžia to padaryti. Reikia atkreipti dėmesį, jog, atsižvelgiant į siekiamus užtikrinti vaiko interesus, per nurodytą šešių savaičių terminą sprendimas ne tik turi būti priimtas, bet ir įvykdytas [9]. Hagos konvencijos 11 straipsnyje taip pat numatoma ir tai, jog tais atvejais, kai teismo ar administracinė institucija per šešias savaites nuo proceso pradžios nepriima sprendimo, pareiškėjas arba valstybės, į kurią kreipiamasi, centrinė įstaiga savo iniciatyva arba

prašančiosios valstybės centrinės įstaigos prašymu turi teisę pareikalauti nurodyti vėlavimo priežastis. CPK 582 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog prašymai, paduoti CPK XXXIX skyriuje nustatyta tvarka, teisme turi būti išnagrinėti ne vėliau kaip per penkias dienas nuo jų priėmimo dienos. Vaiko grąžinimo, kai vaikas neteisėtai atvežtas ar neteisėtai laikomas Lietuvos Respublikoje, bylos teisingos Vilniaus apygardos teismui (Įstatymo 7 str. 2 d.). Apie bylos nagrinėjimą turi būti pranešta suinteresuotiems asmenims. Taip pat teismas, rengdamasis nagrinėti vaiko grąžinimo bylą, paveda Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, kuri yra centrinė institucija, pateikti Reglamento 55 straipsnio a punkte nurodytą informaciją apie vaiko padėtį, visas atliekamas procedūras arba dėl vaiko priimtus sprendimus (Įstatymo 7 str. 3 d.). Be to, jeigu pareiškėjas gyvena ne Lietuvos Respublikoje ir nėra paskyręs atstovo byloje arba įgalioto asmens procesiniams dokumentams gauti, gyvenančio Lietuvos Respublikoje kaip tai numato Lietuvos Respublikos CPK 805 straipsnis, prašyme dėl vaiko grąžinimo turi būti nurodytas adresas Lietuvos Respublikoje arba telekomunikacijų galinio įrenginio adresas, kuriuo pareiškėjui būtų galima įteikti procesinius dokumentus (Įstatymo 7 str. 4 d.).

Reglamentas įtvirtina ir labai svarbų vaiko išklauskymo principą, kuris numato, jog, taikant 1980 m. Hagos konvencijos 12 ir 13 straipsnius, turi būti užtikrinama, kad proceso metu vaikui būtų suteikta galimybė būti išklauskytam, išskyrus atvejus, kai to nederą daryti dėl jo amžiaus ar brandumo laipsnio. Pažymėtina, kad gali būti atsisakyta grąžinti vaiką, jei teismas nustato,

jog vaikas prieštarauja būti grąžintas ir jau yra sulaukęs tokio amžiaus ir brandos, kai tikslinga atsižvelgti į jo nuomonę (Hagos konvencijos 13 str.). Reglamentas nenustato vaiko išklauskymo procedūros, dėl to kiekvienu konkrečiu atveju turi spręsti bylą nagrinėjantis teismas. Nors vaiko išklauskymas yra labai svarbus taikant Reglamentą, tačiau nacionalinės procedūros juo nėra keičiamos (Reglamento preambulės 19 p.). Teisėjas gali nuspręsti pats išklauskyti vaiko nuomonę teismo posėdyje arba gali pasitelkti ekspertus, vaiko teisių specialistus, psichologus ar kitus asmenis, kurie yra specialiai apmokyti atlikti tokias procedūras. Lietuvos civiliniame procese vaiko išklauskymą reglamentuoja CPK 380 straipsnis, kuriame numatyta, kad kai sprendžiamas bet kuris su vaiku susijęs klausimas, vaikas, sugebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklauskytas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma, – per atstovą. Vaiko nuomonė gali būti išreikšta žodžiu, raštu arba kitais vaiko pasirinktais būdais. Priimdamas sprendimą, teismas turi atsižvelgti į vaiko nuomonę, jei tai neprieštarauja paties vaiko interesams [9].

Pažymėtina, kad išklauskymo principas Reglamente įtvirtinamas ne tik vaiko nuomonei, bet ir asmens, kuris prašo grąžinti vaiką, nuomonei išklauskyti. Teismas, vadovaujantis Reglamento 11 straipsnio 5 dalimi, negali atsisakyti grąžinti vaiką ir tuo atveju, jei asmeniui, kuris prašė grąžinti vaiką, nebuvo suteikta galimybė būti išklauskytam. Atsižvelgiant į trumpą šešių savaičių terminą, per kurį teismas turi nuspręsti dėl vaiko grąžinimo, prašantis grąžinti vaiką asmuo turi būti išklauskytas pačiu operatyviausiu būdu, kad nebūtų užvilktas bylos nagrinėjimas. Viena iš

galimybių – pasinaudoti Tarybos Reglamente (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose nustatytomis priemonėmis (sutrumpintai vadinamas Įrodymų reglamentu). Teismas gali prašyti kitos valstybės narės kompetentingo teismo rinkti įrodymus arba tiesiogiai rinkti įrodymus kitoje valstybėje narėje. Prašymas rinkti įrodymus turi būti vykdomas nedelsiant, tačiau ne vėliau kaip per 90 dienų laikotarpį, nustatytą šio įrodymų reglamento 10 straipsnio 1 dalyje. Tokiais atvejais ypač galėtų praversti šio reglamento 10 straipsnio 4 dalyje siūlomos naudoti ryšio technologijos – vaizdo konferencijos ir telekonferencijos [9].

Nagrinėjamam bylą teismui gali kilti klausimas, kokia tvarka turėtų būti nagrinėjama vaiko grąžinimo byla. CPK 582 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka, išskyrus atvejus, kai pats teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, nusprendžia bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka, o nagrinėjant bylą žodinio proceso tvarka, teismo posėdžio protokolas nerašomas. Tačiau, kaip jau minėta, CPK XXXIX skyriaus nuostatos vaiko grąžinimo bylose nebus taikomos, jei Reglamento Briuselis IIa, 1980 m. Hagos konvencijos ar Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo nuostatos nustato specialias taisykles. Pastarojo įstatymo 7 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad, nagrinėjant bylą žodinio proceso tvarka, turi būti rašomas teismo posėdžio protokolas. Tokia nuostata išplaukia ir iš paties Reglamento, kuris įpareigoja teismą,

nusprendusį negrąžinti vaiko, persiųsti kilmės valstybės narės teismui tokios nutarties bei atitinkamų dokumentų, tarp kurių visų pirma teismo posėdžio protokolo, kopijas (Reglamento 11 str. 6 d.). Atrodytų, kad vaiko ir asmens, prašančio grąžinti vaiką, išklausymo principai suponuoja žodinio teismo proceso būtinumą. Kita vertus, nei Reglamente, nei Hagos konvencijoje, nei minėtame Įstatyme nėra nuostatų, draudžiančių rašytinį procesą vaiko grąžinimo bylose. Akivaizdu, kad mūsų įstatymų leidėjas neižvelgė būtinybės įtvirtinti vien žodinį procesą vaiko grąžinimo bylose. Teisės aktuose nesant imperatyvių draudimų, rašytinis procesas, atrodytų, yra leidžiamas. Gali kilti klausimas, kaip turėtų būti įgyvendinti jau minėti išklausymo principai, jei procesas būtų rašytinis. Pažymėtina, kad vaikas gali būti išklausomas nebūtinai teismo posėdžio metu, minėta, jog tam gali būti pasitelkiami ekspertai, vaiko teisių specialistai. Manant, jog tai reikalinga, su vaiku gali būti bendraujama neutralioje, jo netrikdančioje aplinkoje, o ne teismo posėdyje. Asmuo, prašantis grąžinti vaiką, galėtų pateikti savo pastabas ir išreikšti nuomonę raštu, juo labiau kad toks asmuo pats dažnai neturi sąlygų ar finansinių galimybių atvykti į prašymą dėl vaiko grąžinimo nagrinėjamą kitos valstybės narės teismą. Vis dėlto tiek Reglamentas, tiek Hagos konvencija įtvirtina bendrus kuo didesnės vaiko teisių ir interesų apsaugos siekius. Tiek teisingumo nustatymo kriterijai, tiek vaiko išklausymo principas, tiek kitos šių teisės aktų nuostatos suformuluotos taip, kad kuo labiausiai būtų atsižvelgiama į vaiko interesus. Taigi, atsižvelgiant į Reglamento dvasią, pagrindinius vaiko teisių apsaugos

principus ir nepamirštant *audiatur et altera pars* principo, darytina išvada, kad rašytinis procesas vaiko grąžinimo bylose yra nelabai tinkamas, todėl visada prioritetas turėtų būti teikiamas žodiniam procesui.

Reglamento nuostatos apriboja 1980 m. Hagos konvencijos taikymą tiems atvejams, kuriems esant anksčiau buvo galima atsisakyti grąžinti pagrobta vaiką ir kurie neretai suteikdavo pranašesnę padėtį vaiką pagrobusiam tėvui ar motinai, taip sudarant galimybę piktnaudžiauti vaikų grobimais Europos Sąjungos viduje. Reglamento 11 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta imperatyvi nuostata, jog teismas negali atsisakyti grąžinti vaiką remdamasis Hagos konvencijos 13b straipsniu (kai yra didelė rizika, kad vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichologinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją), jei nustatoma, kad imtasi priemonių užtikrinti vaiko apsaugą jį sugrąžinus. Didelė rizika – vertinamasis kriterijus, kaip ir tai, kad priemonės, kurių imtasi siekiant užtikrinti vaiko apsaugą jį sugrąžinus, yra pakankamos. Vis dėlto šis saugiklis, manytina, turėtų sulaikyti tėvus nuo beatodairiško vaikų grobimo ar negrąžinimo į jų kilmės valstybę, nes įrodyti didelę riziką dėl galimos fizinės, psichologinės žalos ar netoleruotinos situacijos gali būti kur kas sunkiau, nei įtikinti teismą, jog paliktasis tėvas ar motina ėmėsi priemonių užtikrinti vaiko apsaugą po jo grąžinimo (tai gali būti kreipimasis į vietos vaiko teisių institucijas, psichologus, vaiko teisių specialistus su prašymais ar susitarimais, kurie padėtų užtikrinti saugią vaiko reintegraciją kilmės valstybėje narėje). Teismas aiškina, ar kilmės valstybės institucijos ėmėsi arba yra pasirengusios imtis atitinkamų

priemonių, užtikrinančių vaiko apsaugą jį sugrąžinus į kilmės valstybę, remdamasis faktinėmis bylos aplinkybėmis. Nepakanka vien nurodyti faktą, jog kilmės valstybėje apskritai yra vaiko apsaugos tvarka, o turi būti nustatyta, kad kilmės valstybės narės institucijos ėmėsi konkrečių priemonių tam vaikui apsaugoti. Tokiam vertinimui ypač svarbus yra centrinių institucijų bendradarbiavimas [9]. Pavyzdys, kai teismas atsisakė grąžinti vaiką, remdamasis Hagos konvencijos 13b straipsniu, yra byla *Klentzeris v. Klentzeris*. Šioje byloje graikų tautybės tėvas kreipėsi į Jungtinės Karalystės teismą, prašydamas grąžinti 11 ir 12 metų vaikus (dukra ir sūnų), po to, kai anglė motina, padedama vyriausiosios 20 metų dukters, be tėvo sutikimo iš Graikijos išsivežė vaikus į Jungtinę Karalystę ir iš ten negrąžino. Jungtinės Karalystės teismas svarstė, ar kokie nors veiksmai, nurodyti Reglamento 11 straipsnio 4 dalyje, skirti užtikrinti vaikų apsaugą po jų grąžinimo, būtų veiksmingi, tačiau priėjo prie išvados, jog tokie veiksmai vis tiek nepadėtų apsaugoti vaikų nuo galimos didelės psichologinės žalos juos grąžinus tėvui. Vaikų tėvas, gavęs leidimą apeliacijai, tokį sprendimą apskundė. Apeliacinės instancijos teismas tėvo skundą atmetė, ir nors pripažino, jog vaikų išvežimas buvo neteisėtas, tačiau pabrėžė, kad jų grąžinimas tėvui sukeltų didelę psichologinės žalos vaikams riziką ir nebuvo imtasi jokių tinkamų priemonių, siekiant užtikrinti vaikų apsaugą po jų grąžinimo. Vaikų nuomonę dar iki teismo posėdžio išklause socialiniai pareigūnai konstatavo, jog vaikai yra pakankamai subrendę ir protingi. Abu vaikai atsisakė būti grąžinami tėvui, nurodydami, jog ne kartą yra regėję tiek psichologinių,

ties fizinį smurtą šeimoje. Sūnus apklauso metu buvo ištiktas panikos priepuolio ir grasino nusizudysias, jei bus gražintas tėvui. Akivaizdu, kad šioje byloje tikrai buvo nustatytos sąlygos taikyti Hagos konvencijos 13b straipsnyje numatytą išimtį ir atsisakyti gražinti vaikus. Nepaisant to, tėvas kreipėsi į Graikijos teismą ir, vadovaujantis Reglamento 11 straipsnio 8 dalimi, siekia vaikų gražinimo į jo kilmės valstybę. Jungtinės Karalystės teismas, nusprendęs negražinti vaiko, tegalėjo išreikšti viltį, jog Graikijos teismas deramai atsižvelgs į Jungtinėje Karalystėje surinktus įrodymus bei socialinių pareigūnų išvadas [12].

Taigi tais atvejais (kurie dėl sąlygų griežtumo turėtų būti ypač reti), kai, vadovaujantis Hagos konvencijos 13 straipsniu, teismas nusprendžia negražinti į kilmės valstybę narę, tokią nutartį priėmęs teismas turi tiesiogiai arba per savo centrinę instituciją perduoti teismo įsakymo dėl negražinimo ir atitinkamų dokumentų (visų pirma, teismo posėdžio protokolo, o dėl kitų dokumentų perdavimo reikalingumo spręs pats juos perduodantis teismas) kopijas valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negražinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, jurisdikciją turinčiam teismui arba centrinei institucijai, kaip nustatyta pagal nacionalinę teisę. Lietuvoje minėtų dokumentų perdavimo funkciją atlieka centrinė institucija – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (Įstatymo 7 str. 7 d.). Kilmės valstybės narės teismas atitinkamus dokumentus turi gauti ne vėliau nei per vieną mėnesį nuo teismo įsakymo dėl negražinimo priėmimo (Reglamento 11 str. 6 d.). Ypač svarbu paminėti, jog ši Reglamento nuostata yra netiksliai išversta

į lietuvių kalbą (Reglamento autentiškame vertime apie vieno mėnesio terminą net neužsimenama), todėl ją taikantys subjektai turi būti atidūs, kad vieno mėnesio terminas nebūtų praleistas. Gavęs tokią informaciją ir dokumentus, teismas ar centrinė institucija (jei nė viena iš šalių iki tol dar nesikreipė į valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negražinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismus) turi pranešti šalims ir pakviesti jas pagal nacionalinę teisę per tris mėnesius nuo tokio pranešimo teikti teismui teikimus, kad šis galėtų apsvarstyti vaiko globos klausimą. Jei nors viena iš šalių į tokį pranešimą atsiliepią ir pateikia savo pastabas, kilmės valstybės narės teismas nagrinėja bylą. Nors šiuo atveju Reglamentas nenumato jokių terminų, akivaizdu, jog, atsižvelgiant į vaiko interesus, turi būti siekiama, kad galutinis sprendimas būtų priimtas kuo greičiau [9]. Jei teismas, gavęs vienos ar abiejų šalių pastabas, nuspręstų, kad vaiko globa vis dėlto turėtų atitekti ne vaiką pagrobusiam, o paliktajam tėvui ar motinai, toks teismo sprendimas būtų viršesnis už teismo įsakymą dėl negražinimo, ir vaikas turėtų būti gražintas į kilmės valstybę narę, taikant Reglamente numatytą sprendimų pripažinimo ir vykdymo procedūrą. Analogiška situacija būtų visais atvejais, jei, nepaisant sprendimo dėl negražinimo, pagal Reglamentą jurisdikciją turintis teismas vėliau priimtų sprendimą, reikalaujantį vaiką gražinti. Toks sprendimas taip pat būtų vykdomas pagal Reglamento III skyriaus 4 skirsnįje numatytas taisykles.

Tuo atveju, jei nė viena iš šalių į pranešimą teikti teikimus neatsiliepią ir per trijų mėnesių laikotarpį teismas jokių teikimų

negauna – teismas užbaigia bylą, nepažeisdamas kitų Reglamente numatytų jurisdikcijos taisyklių. Svarbu paminėti, kad tokiu atveju jurisdikciją nagrinėti bylą dėl tėvų pareigų įgis tos valstybės narės teismas, kuris nusprendė negražinti vaiko.

Nagrinėjant teismo nutarčių dėl vaiko gražinimo apskundimo klausimą, reikia paminėti, kad Reglamentas Briuselis IIa apskritai nedraudžia teismo sprendimo apskundimo procedūros, tačiau jai turi būti taikomos gana griežtos sąlygos. Reglamento siekis kuo greičiau gražinti pagrobtą vaiką žlugtų, jei valstybės narės leistų apeliacinio apskundimo galimybes nenumatant apeliacinės procedūros termino ir sustabdytų sprendimo vykdymą. Praktiniame Reglamente Briuselis IIa taikymo vadove nurodomos procedūros, kurias galėtų numatyti nacionalinė valstybių narių teisė, nepažeidžiant bendro šešių savaičių termino, per kurį sprendimas dėl vaiko gražinimo turi būti priimtas ir įvykdytas. Pavyzdžiui, sprendimai dėl vaiko gražinimo gali būti apskritai neskundžiami apeliacine tvarka arba, nors ir leidžiama skusti tokius sprendimus apeliacine tvarka, sprendimas, reikalaujantis vaiko gražinimo, būtų vykdytinas ir nagrinėjant apeliacinį skundą, o jei apskundus apeliacine tvarka sprendimo vykdymas sustabdomas, tada turėtų būti įtvirtintas spartesnis apeliacinio skundo nagrinėjimas, numatant terminą, kuris leistų sprendimą priimti ir įvykdyti neviršijant bendro šešių savaičių termino [9]. Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 7 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad teismo nutartis gražinti vaiką ar atsisakyti gražinti vaiką

gali būti skundžiama atskiruoju skundu Lietuvos apeliaciniam teismui, tačiau vaiko gražinimo bylose kasacija negalima. Pagal CPK 335 straipsnį atskirieji skundai turi būti pateikti per septynias dienas nuo nutarties priėmimo dienos. Nors LR CPK nenustato atskirojo skundo išnagrinėjimo termino, akivaizdu, kad teismas privalo jį nagrinėti nedelsdamas, kad nebūtų pažeistas Reglamente Briuselis IIa numatytas šešių savaičių terminas sprendimui priimti ir įvykdyti. Apeliacinės instancijos teismo nutartis, priimta dėl atskirojo skundo, įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos ir iš karto gali būti vykdoma. Lietuvoje bylose dėl vaiko gražinimo kasacija nėra leidžiama. Kasacijos reikalingumo klausimas buvo svarstomas ir diskutuotas [21]. 2007 m. rugsėjo 21 d. Seimo narių grupė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą (toliau – LR KT) dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, įgyvendinimo 2 straipsnio 6 dalies nuostatos „bylose dėl vaiko gražinimo kasacija negalima“ atitikties konstituciniam teisinės valstybės principui draudimo atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. 2009 m. gruodžio 14 d. LR KT nutraukė teiseną šioje byloje remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalimi, ir konstatavo, jog Lietuvos Respublikos Seimui 2008 m. lapkričio 13 d. priėmus Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įsta-

tymą, neteko galios Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, įgyvendinimo, kurio teisinis reguliavimas buvo ginčijamas [13]. Kadangi teisena buvo nutraukta, taip ir nebuvo pateiktas atsakymas dėl kasacijos (ne) reikalingumo bylose dėl vaiko grąžinimo ir šios nuostatos atitikimo konstituciniam teisinės valstybės principui.

Dar svarstant Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitete Lietuvos Respublikos įstatymo dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, įgyvendinimo, projektą, buvo gautas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) pasiūlymas dėl šio įstatymo 2 straipsnio 6 dalies nuostatos, įtvirtinančios, jog kasacija bylose dėl vaiko grąžinimo negalima. LAT pažymėjo, jog, įtvirtinus tokią nuostatą, jam būtų atimta galimybė formuoti vienodą teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus šios kategorijos bylose (Teismų įstatymo 23 str. 2 d., CPK 4 str.). Įstatyme nustačius kasacijos galimybę, teismo sprendimo vykdymo operatyvumo klausimą LAT siūlė spręsti įtvirtinant specialius kasacinio skundo padavimo ir kasacinės bylos nagrinėjimo terminus. Komitetas tokiam LAT siūlymui nepritarė, motyvuodamas, jog teismas pareiškimą dėl vaiko grąžinimo turi išnagrinėti skubiai, taikydamas skubiausias procedūras, kurias

leidžia nacionalinė teisė, ir ne vėliau kaip per šešias savaites po pareiškimo pateikimo, išskyrus atvejus, kai išimtinės aplinkybės neleidžia to padaryti, priimti sprendimą. Komitetas taip pat pažymėjo, kad, analizuojant CPK normas, taip pat atsižvelgiant į aplinkybę, jog bylų dėl vaiko grąžinimo esmė yra ne šalių ginčas dėl vaiko, o vaiko grąžinimas asmenims, turintiems globos teises, darytina išvada, kad vaiko grąžinimo klausimas turėtų būti sprendžiamas ypatingąja teisena, priskiriant jį CPK 442 straipsnio 14 punkte (teismo leidimai) numatyta bylų, kurių nagrinėjimo ypatumai nustatyti CPK XXXIX skyriuje, kategorijai. Kasacijos dėl nutarčių, priimtų nagrinėjant bylas XXXIX skyriuje nustatyta tvarka, negalimumas plaukia iš CPK 582 straipsnio 6 dalies nuostatų. Tais atvejais, kai kasacija negalima, LAT galėtų formuoti vienodą praktiką analizuodamas teismų praktiką ir teikdamas rekomendacinius išaiškinimus bei konsultuodamas teisėjus (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 str. 2 d. 2–3 p.) [8].

Jei Lietuvos Respublikoje būtų leidžiama kasacija vaiko grąžinimo bylose, procesas neabejotinai pailgėtų. Akivaizdu, jog norint, kad nebūtų pažeistas Reglamente įtvirtintas šešių savaičių terminas, tiek bylos šalims, tiek teismams tektų dirbti paskubomis. Vargu ar toks skubėjimas atneštų teigiamų rezultatų. Visų pirma, kad ir kaip spartinamas, bylinėjimasis pirmose dvejose instancijose prailgsta. Be to, kvalifikuotai surašyti kasacinį skundą užtrunka net labiausiai patyrę advokatai, o kur dar Lietuvoje egzistuojanti leidimų kasacijai sistema. Net jei LAT suformuotų vienodą teismų praktiką vaiko grąžinimo bylose, tai vis tiek niekaip

neleistų išvengti Reglamento 11 straipsnio 8 dalies taikymo – vaiko kilmės valstybės narės teismas bet kuriuo atveju galėtų nuspręsti dėl vaiko grąžinimo. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad prioritetą reikėtų teikti proceso koncentruotumo principui ir kuo griežčiau paisyti Reglamento 11 straipsnio 3 dalyje nustatyto šešių savaičių termino, taigi – nekeisti galiojančio teisinio reguliavimo.

Laikinių apsaugos priemonių taikymas vaiko grąžinimo byloje

Pagal Reglamento 20 straipsnį leidžiama neatidėliotinai atvejais valstybės narės teismams toje valstybėje esantiems asmenims ar turtui taikyti laikinas, įskaitant apsaugines, priemones, kurios gali būti numatytos tos valstybės narės teisėje, netgi jei pagal šį reglamentą kitos valstybės narės teismas turi jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės. Tačiau tokios priemonės negali būti taikomos, kai valstybės narės teismas, turintis jurisdikciją pagal šį reglamentą nagrinėti bylą iš esmės, jau yra ėmęsis priemonių, kurias jis laiko tinkamomis.

Vis dėlto, kaip rodo ETT praktika, šia Reglamento nuostata kartais yra piktnaudžiaujama. Byloje *Detiček* ETT nagrinėjo Slovėnijos valstybės teismo jam pateiktus prejudicinius klausimus. Bylos šalių – Slovėnijos pilietės J. Detiček ir jos sutuoktinio M. Sgueglia – ginčas dėl santuokos nutraukimo buvo nagrinėjamas Italijos teisme. Šalys gyveno Romoje (Italija) 25 metus. Jų dukra Antonella gimė 1997 m. rugsėjo 6 dieną. 2007 m. liepos 25 d. kompetentingas Tivolio (Italija) teismas, kuriam sutuoktiniai pateikė prašymą nutraukti

santuoką ir kuriame taip pat sprendžiamas Antonellos globos klausimas, laikinai jos globos teises suteikė tik M. Sgueglia ir nurodė dukrą laikinai apgyvendinti Romoje esančiuose vaikų globos namuose. Tą pačią dieną J. Detiček išvyko iš Italijos su Antonella į Slovėniją, kur abi gyvena iki šiol. Nors Tivolio teismo sprendimas dėl laikinos Antonellos globos buvo pripažintas Slovėnijoje ir paskelbtas vykdytinu, 2008 m. lapkričio 28 d. J. Detiček kreipėsi į Slovėnijos *Okrožno sodišče v Mariboru* teismą, prašydama taikyti laikinas apsaugos priemones ir suteikti jai vaiko globą. 2008 m. gruodžio 9 d. nutartimi šis teismas patenkino J. Detiček prašymą ir suteikė laikiną Antonellos globą. Šis teismas savo sprendimą grindė Reglamento 20 straipsniu ir 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsniu bei motyvavo jį pasikeitusiomis aplinkybėmis ir vaiko interesais – kad Antonella integravosi į socialinę aplinką Slovėnijoje, o jos grąžinimas į Italiją, priverstinai apgyvendinant globos namuose, prieštarautų jos gerovei, nes toks sprendimas sukeltų nepataisomą fizinę ir psichinę traumą. Be to, Antonella per Slovėnijoje vykusį teismo procesą išsakė pageidavimą likti kartu su savo motina. M. Sgueglia iš pradžių tokį teismo sprendimą apskundė jį priėmusiam teismui, o šiam skundą atmetus, – Mariboro (Slovėnija) apeliaciniam teismui. Pastarasis bylą sustabdė, kreipėsi į ETT, prašydamas priimti prejudicinį sprendimą ir pateikė du prejudicinius klausimus: 1) ar Slovėnijos teismas turi jurisdikciją pagal Reglamento 20 straipsnį priimti apsaugos priemones, kai kitos valstybės narės teismas, pagal šį Reglamentą turintis jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės, jau buvo priėmęs apsau-

gos priemonę, kuri pripažinta vykdytina Slovėnijos Respublikoje; ir jei į pirmąjį klausimą atsakymas būtų teigiamas, 2) ar Slovėnijos teismas, taikydamas nacionalinę teisę, gali priimdamas apsaugos priemonę Reglamento 20 straipsnio prasme pakeisti ar panaikinti galutinę ir vykdytiną apsaugos priemonę, kurią priėmė kitos valstybės narės teismas, pagal Reglamentą turintis jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės.

ETT, prieš atsakydamas į prejudicinius klausimus, pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, jog Reglamento 20 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata yra Reglamentu įtvirtintos jurisdikcijos sistemos išimtis, todėl ją aiškinti reikia griežtai – teismai gali taikyti laikinas ar apsaugos priemones tik esant trims kumuliacinėms sąlygoms, o būtent – nagrinėjamos priemonės turi būti neatidėliotinos, jos turi būti taikomos teismo, į kurį kreiptasi, buvimo vietos valstybėje narėje esantiems asmenims ar turtui ir jos turi būti laikinos. ETT konstatavo, kad Slovėnijos teismas netinkamai nusprendė dėl neatidėliotino atvejo, kurį neva lėmė po Tivolio teismo sprendimo pasikeitusios aplinkybės – vaiko integracija į aplinką Slovėnijoje. Toks traktavimas pažeistų abipusio valstybėse narėse priimtų sprendimų pripažinimo principą, kurio pagrindas yra abipusio valstybių narių pasitikėjimo principas. Be to, ETT pažymėjo, jog nagrinėjamu atveju vaiko padėtis pasikeitė dėl jo neteisėto išvežimo į kitą valstybę narę, todėl Slovėnijos teismo pritaikyta apsaugos priemonė pagrįsta ne tik Reglamento 20 straipsniu, bet ir Hagos konvencijos 13 straipsniu. Pripažinimas, kad iškilo neatidėliotinas atvejis, šiuo atveju prieštarautų Reglamento tikslui, kuriuo siekiama atgrasyti nuo vaiko neteisėto išvežimo ar

negražinimo, nes suteiktą galimybę vaiką neteisėtai išvežančiam asmeniui patekti į teisiškai pranašesnę padėtį. Reglamento 20 straipsnio negalima aiškinti taip, kad vienas iš tėvų, kuris neteisėtai išvežė vaiką, juo pasinaudotų faktinei situacijai, susidariusiai dėl neteisėto jo elgesio, pratęsti ar įteisinti tokį savo elgesį. Taip pat, atsižvelgiant į Vaiko teisių chartijos 24 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą vaiko teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, negalima pateisinti situacijos, kai dėl neteisėto vaiko išvežimo, vienam iš jo tėvų vienašališkai priėmus tokį sprendimą, dažniausiai vaikas netenka galimybės reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su kitu iš tėvų. Be to, nagrinėtu atveju laikinoji apsaugos priemonė priimta ne tik dėl vaiko, bet ir dėl motinos, kuriai laikinąją apsaugos priemonę globos teisės suteiktos, bei tėvo, iš kurio globos teisės atimtos. Akivaizdu, kad vienas iš asmenų – tėvas, kurio atžvilgiu priimta tokia priemonė, gyvena kitoje valstybėje narėje. Todėl, atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, ETT konstatavo, kad galutinį sprendimą, įvertinęs visus faktus ir aplinkybes, turėtų priimti jurisdikciją pagal Reglamentą turintis teismas, o Reglamento 20 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad tokiomis aplinkybėmis, kokios susiklostė pagrindinėje byloje, juo neleidžiama vienos valstybės narės teismui priimti laikinosios priemonės su tėvų pareigomis susijusioje byloje, siekiant paskirti vaiko, kuris yra šios valstybės narės teritorijoje, globą vienam iš jo tėvų, kai kitos valstybės narės teismas, pagal šį reglamentą turintis jurisdikciją nagrinėti bylą dėl vaiko globos iš esmės, jau yra priėmęs sprendimą šio vaiko globą laikinai suteikti kitam iš tėvų ir šis sprendimas

paskelbtas vykdytinu pirmosios valstybės narės teritorijoje [11].

Lietuvoje taip pat yra diskutuojama dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo vaiko gražinimo bylose. Tiesa, diskusijos yra labiau susijusios ne tiek su neteisėtu vaiko išvežimu, kiek su vaikų grobimo prevencija. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija 2009 m. lapkričio 16 d. pateikė CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą, kurio 86 straipsniu siūlo pakeisti CPK 145 straipsnio 1 punktą, papildant jo 8 dalį nuostata, kad laikinoji apsaugos priemonė gali būti išimtiniais atvejais draudimas atsakovui išvykti iš nuolatinės gyvenamosios vietos ir (arba) draudimas išvežti vaiką iš nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo leidimo. Be to, projekto rengėjai siūlo papildyti CPK 145 straipsnį 8 dalimi (vietoj buvusio 149 str.), kurioje siūlo, be kita ko, numatyti ir tai, kad nesilaikant tokios teismo nustatytos laikinosios apsaugos priemonės (draudimo), kaltiesiems asmenims teismo nutartimi gali būti skiriama iki vieno tūkstančio litų bauda. Taip pat ieškovas turėtų teisę išieškoti iš tų asmenų nuostolius, atsiradusius dėl teismo nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių neįvykdymo. Tokia laikinoji apsaugos priemonė, pasak projekto rengėjų, turėtų būti vykdoma antstolio, pasitelkiant policiją. Apie priimtą nutartį, draudžiančią išvežti vaiką iš nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo leidimo, nedelsiant turėtų būti informuojama Vyriausybės įgaliota institucija (projekto 93 str., kuriuo siūlomi CPK 152 str. pakeitimai). Šiam projekto rengėjų siūlymui dėl naujos laikinosios apsaugos priemonės – draudimo išvežti vaiką iš nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo leidimo – nepritaria Apylinkių teismų

teisėjų sąjunga ir mano, jog tokia priemonė būtų visai neveiksminga. Apylinkių teismų teisėjų sąjunga nurodo, kad tokia laikinoji apsaugos priemonė net gali lemti asmens teisių pažeidimus, motyvuodama, jog tokia priemonė reikštų vaiko areštą, nes vaikas negalėtų jokiais tikslais palikti nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo leidimo (o tokiu atveju teismas turėtų išvardyti išimtis, kur vaikas gali išvykti – pavyzdžiui, vaikų darželis, mokykla ir pan.). Be to, kaip teigiama Apylinkių teismų teisėjų sąjungos rašte Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai, nors CPK normos projekte draudimas formuluojamas ne vaikui, kuris turi likti nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, bet atsakovui (vienam iš tėvų), todėl galima manyti, jog pačiam vaikui nedraudžiama išvažiuoti iš nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo sprendimo arba kitam asmeniui, ne atsakovui, taip pat nedraudžiama išvežti vaiko iš gyvenamosios vietos [19]. Vargu ar galima sutikti su tokiais argumentais, nes laikinoji apsaugos priemonė – draudimas išvežti vaiką iš jo nuolatinės gyvenamosios vietos – nesusijusi su vaiko laikinu išvykimu iš namų. Numatant tokią priemonę, siekiama apsaugoti vaikus nuo situacijų, kai juos vienas iš tėvų išveža iš Lietuvos Respublikos, taip sudarydamas dideles kliūtis vaikui bendrauti su kitu iš tėvų ir pažeisdamas vaiko teisę bendrauti su abiem tėvais. Ši laikinoji apsaugos priemonė turėtų padėti užtikrinti vaikų grobimo prevenciją, todėl jos įtvirtinimas CPK, manytina, būtų pozityvus žingsnis.

Išvados

Išanalizavus Reglamento Briuselis IIa, 1980 m. Hagos konvencijos ir šiuos tarptautinės

teisės aktus įgyvendinančio Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo nuostatas, reglamentuojančias vaikų grobimą, galima suformuluoti tokias išvadas:

1. Vaiko grobimu Bendrijos teisėje laikytinas vaiko išvežimas ar laikymas (negražinimas), kai tuo pažeidžiamos globos teisės, įgytos teismo sprendimu, įstatymų nustatyta tvarka ar juridinę galią turinčiu susitarimu pagal valstybės narės, kurioje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta iki jo išvežimo ar negražinimo, ir jei išvežimo ar negražinimo metu globos teisėmis buvo faktiškai naudojamos drauge, ar jų su niekuo nesidalijant, arba jomis taip būtų naudojamos išvežimui ar negražinimui.
2. Nuolatinės vaiko gyvenamosios vietos sąvoka, kuri yra pagrindinis kriterijus nustatant bylų dėl tėvų pareigų pagal Reglamentą Briuselis IIa teisingumą, gali būti apibūdinama kaip vieta valstybės narės teritorijoje, kurioje vaikas faktiškai gyvena, nustatoma bylos iškėlimo

momentu kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į tam tikras faktines aplinkybes ar jų visumą: vaiko gyvenimo toje vietoje trukmę, reguliarumą, persikėlimo į ją priežastis ir aplinkybes, šeiminius ir socialinius ryšius, vaiko tautybę bei kalbos žinias, taip pat mokyklos ar ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankymo vietą.

3. Lietuvoje įvedus kasacijos bylose dėl vaiko gražinimo leistinumą, procesas neabejotinai pailgėtų, o tai galėtų lemti šešių savaičių bylos išnagrinėjimo ir sprendimo įvykdymo termino, įtvirtinto Reglamente Briuselis IIa, nesilaikymą, todėl keisti galiojančio teisinio reguliavimo nesiūloma.
4. Taikant laikinas apsaugos priemones, vaiką pagrobusiam tėvui ar motinai negali būti sudarytos sąlygos atsidurti teisiškai pranašesnėje situacijoje, t. y. negalima leisti vienam iš tėvų, neteisėtai išvežusiam vaiką, pasinaudoti Reglamento 20 straipsniu faktinei situacijai, susidariusiai dėl neteisėto elgesio, pražęsti ar įteisinti tokį savo elgesį.

LITERATŪRA

1. 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, panaikinančias Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000. OJ, 2003, L338, p. 1-29.
2. 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 51-1932.
3. 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 60-1501.
4. 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 91(1)-4125.

5. 2008 m. lapkričio 13 d. Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 137-5366.
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.
8. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto Pagrindinio komiteto išvada „Dėl LR įstatymo „Dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, įgyvendini-

mo“ projekto XP-288 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=254003&p_query=&p_tr2>.

9. *Praktinis vadovas kaip taikyti naująjį Briuselio II reglamentą (2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_new_brussels_ii_lt.pdf>.

10. *2009 m. balandžio 2 d. ETT sprendimas byloje C-523/07.*

11. *2009 m. gruodžio 22 d. ETT sprendimas byloje C-403/09.*

12. *Klentzeris v. Klentzeris [2007] EWCA Civ 533*, <<http://www.incadat.com>>.

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje Nr. 27/07 „Dėl teisenos nutraukimo“. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 149-6665.

14. BEAUMONT, P. R., McELEVAY, Peter E., *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford University Press, 2004, p. 225.

15. LORTIE, Philippe. The Communitarisation of Family Law – the Hague Conventions and the new Brussels II Regulation. *The Judges' Newsletter*. Volume X / Autumn 2005. International child protection. A publication of the Hague Conference on Private International Law. <<http://hch.e-vision.nl/upload/autumn2005.pdf>>.

16. MIKELĖNAS, Valentinas. Tarptautinių sutar-

čių vaiko teisių apsaugos srityje taikymas Lietuvos teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, nr. 1 (59), p. 4.

17. NEKROŠIUS, V. *Europos Sąjungos civilinio proceso teisė*. Pirmą dalis. Vilnius: Justitia, 2009.

18. SAX, R. *Brussels II Regulation* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.manches.com/practices/family/article.php?id=74>>.

19. Apylinkių teismų teisėjų sąjungos 2009 m. rugsėjo 10 d. raštas Teisingumo ministerijai ir Nacionalinei teismų administracijai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.atts.lt/users/www/uploaded/istatymu%20pakeitimai/istatymu%20pakeitimai%20is%20ATTS/2009%2009%2009%20ATTS%20del%20CPK%20projekto.pdf>>.

20. *2010 m. balandžio 19 d. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pranešimas žiniasklaidai „Gilėja tėvų ginčai dėl vaikų“* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ivaikinimas.lt/assets/Grobimai%202009.doc>>.

21. Ingos Rinau istorija – pamokoma. S. Kairio pokalbis su prof. V. Mikelėnu. *Atgimimas*, 2007 m. spalio 19–25 d., nr. 38 (959).

22. *2009 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XIP-1409* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=357980>.

23. VĖBRAITĖ, Vigita. 2003 m. lapkričio 27 d. Reglamento dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo ir vykdymo (EB) Nr. 2201/2003 taikymo ribos. *Teisė*, 2007, t. 63.

RULES OF JURISDICTION IN THE CASES OF CHILD ABDUCTION WITHIN THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION

Kristina Pranevičienė

S u m m a r y

This article examines the rules of jurisdiction in the cases of child abduction within the Member States of the European Union, which are established in Regulation Brussels IIa, as well as the provisions of Regulation Brussels IIa, 1980 Hague Convention on International Child Abduction and 13 November 2008 Law of the Republic of Lithuania, implementing the acts of European Union and international law, regulating civil process, those instruments of international law, regulating the return of abducted children and practical problems of their application.

Author proposes a concept of international child abduction within the European Union, and pays not little attention to the basic criteria which are formulated by the European Court of Justice of determination the child's habitual residence. The article thoroughly examines the rules which are established in the Regulation Brussels IIa and the Hague Convention for hearing the cases of children return. Also the rules adopted in 13 November 2008 Law of the Republic of Lithuania, implementing the acts of European Union and international law, regulating civil process, which implement Brussels IIa Regulation and

the Hague Convention, are discussed. Significance and importance of the principle of hearing a child and the party requesting the return of a child are emphasized. The cases when a court can refuse to return a child and new rules of the Regulation, restricting the exceptions of the refusal to return a child established in the Hague convention, are discussed with reference to the *Klentzeris v. Klentzeris* case. The importance of the rapidity of the appellate

procedures concerning the cases of child return is highlighted.

After analyzing the views of different institutions and the legal regulation, a conclusion of no need of cassation in the proceedings of hearing the child return cases is made. In addition, it is noted that a legally advantaged position with the help of Article 20 of the Regulation cannot be secured to the parent abductor. T

Īteikta 2010 m. rugsėjo 28 d.

Priimta publikuoti 2010 m. spalio 22 d.